

УДК 378.225

Шевчук С. С.

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

А Розкривається сутність інновацій в освіті та їх структурних складових, проаналізований зміст інноваційної навчальної та науково-методичної діяльності педагогічних працівників професійних навчальних закладів на основі компетентнісного підходу, розглянута система заходів щодо підвищення рівня професійної компетентності педагогів професійної школи.

Ключові слова: інновації в освіті, інноваційна освітня технологія, професійна культура, професійна компетентність, методична компетентність, портфоліо.

Актуальність проблеми. Національна доктрина розвитку формулює конкретні напрями модернізації вітчизняної системи освіти в усіх сферах, при цьому досить чітко виділяється значущість особистісного компоненту освітніх реформ, а саме: успіх реформ фактично повністю залежить від того, наскільки нові орієнтири освітньої діяльності будуть включені у практику роботи педагогів і педагогічних колективів.

Інноваційна діяльність педагогів стає основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому.

На даний момент у сучасному освітньому інноваційному просторі України спостерігаються дві тенденції. Перша – це прагнення впроваджувати інновації, майже не турбуючись про якість і рівень їхньої компетенції у розв'язанні проголошених освітньою реформою актуальних проблем і не зосереджуючись на наслідках інтеграції інноваційного продукту з усталеною системою освіти, що більше відповідає природі хаотичного. Друга – спрямованість на відповідність впроваджуваної інновації стратегічним освітнім завданням, що можливе лише за умови розуміння освітніх цілей, вивчення загальних суб'єктивних закономірностей перебігу інноваційного процесу та механізмів управління ним.

Метою даної статті є розкриття сутності освітніх інновацій та їхніх структурних складових, аналіз змісту діяльності педагогічних працівників професійних навчальних закладів на основі компетентнісного підходу, розглянути інноваційні аспекти навчальної та науково-методичної діяльності педагогів професійної школи та система заходів щодо підвищення рівня їхньої професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Нормативна підтримка інноваційної діяльності в освіті забезпечується положеннями «Про порядок здійснення інноваційної діяльності» (наказ МОН України від 17.11.2000, №522) та «Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» (наказ МОН України від 20.01.2002, №114).

Перше положення впорядковує освітню діяльність, визначає структуру організації та рівні інноваційної освітньої діяльності та передбачає використання інновацій, експериментальну перевірку продуктивності

і можливості застосування інновацій у навчальних закладах усіх типів і рівнів акредитування.

Стратегія розвитку як системи ПТО, так і конкретного професійного навчального закладу має бути інноваційною, базуватися на сучасному законодавчому та нормативному забезпеченні, науково обґрунтованих критеріях оцінювання якості навчального процесу, державних стандартах ПТО, результатах моніторингу попиту та пропозиції потреб регіональної праці у кваліфікованих робітничих кадрах. У результаті правильного вибору стратегії розвитку у закладі професійної освіти формується *інноваційна культура*, яка характеризується орієнтованістю на особистість, здатністю до змін, відкритістю до комунікацій як усередині, так і із зовнішнім середовищем [3]. Учасникам навчального та виховного процесів такого закладу притаманна солідарність у цінностях і поглядах на освіту, яка дає змогу ефективно співпрацювати в умовах постійного конструктивного діалогу та взаємоузгодження позицій.

Отже, *інновації в освіті* – процес творення, впровадження та поширення в освітню практику нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються рівні досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи навчання до якісно іншого, досконалішого стану [5]. Сутнісною ознакою інновації є її здатність позитивно впливати на якість професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні, державі в цілому.

Реалізація сучасних освітніх інновацій відбувається через їхні *структурні складові*: зміст навчання; форми і методи навчання та виховання особистості; технології навчання та виховання особистості; зміст, форми і методи управління професійного навчального закладу [2].

Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідей (зародження інновації) з метою розв'язання суперечностей, освоєння якої відбувається шляхом апробації у формі науково-педагогічного експерименту або пілотного впровадження. Розвиток освітньої інновації залежить від того, наскільки соціально-педагогічне середовище потребує нових ідей. Подальше існування освітньої інновації пов'язано з переходом у стадію її стабільного функціонування. На цьому етапі інновація

як джерело змін і розвитку вичерпує себе. Елементи такого ланцюга забезпечують рух інновації за логікою «життєвого циклу».

Освітні інновації класифікують: за об'єктом впливу (педагогічні, соціально-психологічні, організаційно-управлінські); за рівнем поширення (системно-методологічні, локально-технологічні); за інноваційним потенціалом нового (радикальні, модифіковані, комбінаторні).

Як правило, всі освітні інновації представлені своїми технологіями і реалізуються через них. За визначенням ЮНЕСКО, *освітня технологія* – це у загальному значенні *системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань, який ураховує людські і технічні ресурси, їхню взаємодію і має на меті оптимізацію форм освіти*. Технологія навчання є інструментом досягнення цілей навчання, це «спосіб реалізації змісту навчання через систему форм, методів, засобів навчання, що дозволяють одержати гарантований, з надійно оціненою ймовірністю результат» [5].

Вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи педагога з учнем.

Сьогодні освітянами-науковцями визнані інноваційними такі технології, як інтегративно-модульні, проектні, проблемно-розвивальні, технології моделювання професійної діяльності, ігрові, інформаційно-комунікаційні технології тощо.

Прогнозування життєздатності та конкурентоспроможності освітньої інновації відбувається за допомогою аналізу і порівняння з найефективнішою технологією, що діє у конкретному освітньому середовищі. За результатами аналізу зробимо висновок: інновації, що якісно змінюють мету, підходи, принципи, завдання, структуру – є *масштабними*, вони життєздатні, конкурентоспроможні, більш впливають на стратегію розвитку системи освіти; інновації, що змінюють форми, методи, засоби навчання, виховання і управління – є *локальними*, їхній вплив на загальну стратегію розвитку освіти значно менший.

На сучасному етапі становлення і розвитку професійно-технічної освіти в Україні постала нагальна потреба в освітянських кадрах із високим рівнем професіоналізму, інноваційним стилем науково-педагогічного мислення, готовності до прийняття творчих рішень. Формувати їхнє ставлення до освітніх інновацій, сприяти розвитку їхнього креативного мислення, бажання брати участь в обговоренні проблем і моделюванні педагогічного процесу, постійно самовдосконалюватися, покликані інститути післядипломної освіти.

Формування потреб сучасного педагога професійної школи щодо вдосконалення професійної майстерності розпочинається від усвідомлення цілей і завдань, які ставить перед ним його професійна приналежність, зіставлення і реального оцінювання готовності до їхнього виконання через діяльність, у т.ч. й інноваційну, прагнення до найвищої ефективності процесу її здійснення.

Професійна культура вбирає у себе індивідуальні цінності педагога, виявляється через педагогічну діяльність і оцінюється через неї. Модель професійної культури сучасного педагога містить перелік професійно-особистісних якостей (професіограми), що забез-

печують успішну та ефективну педагогічну діяльність, має наступні властивості та діагностичні показники:

- *педагогічна спрямованість (психологічна готовність)* – ставлення до педагогічної діяльності як до процесу навчання та виховання; ставлення до тих, хто навчається, як до суб'єкта навчально-виховного процесу; ставлення до себе як до суб'єкта педагогічної діяльності і спілкування;

- *педагогічні здібності (професійна компетентність)* – організаторські (конструктивні), дидактичні, академічні (гностичні), комунікативні здібності; психологічні та корекційні вміння;

- *індивідуально-типологічні властивості* – особливості темпераменту та характеру педагога, які прямо чи опосередковано впливають на успішність педагогічної діяльності.

Основною характеристикою педагога вважається його *професійна компетентність*, що визначається через її основні показники: підготовленість до педагогічної та науково-методичної діяльності, особиста педагогічна майстерність, інноваційність мислення, професійні прогностичні вміння.

Професійно-педагогічна компетентність педагога професійної школи складається із науково-професійної, методичної, соціально-психологічної, диференціально-психологічної, рефлексивної, наддисциплінарної («ключової», «базової») компетентностей.

Науково-професійна (спеціальна) компетентність – це володіння педагогом спеціальними знаннями й уміннями у відповідній професійній (науковій) галузі та його здатність поєднувати теорію і практику при вирішенні професійних завдань і проблем.

Методична компетентність педагога професійного навчального закладу є багаторівневою та багатоаспектною і повинна мати наступні складові:

- *концептуальну* – знання теоретичних основ професійної діяльності;

- *інструментальну* – володіння базовими професійними вміннями;

- *технологічну* – володіння інноваційними технологіями навчання;

- *інформаційну* – володіння сучасними засобами інформатизації навчального процесу;

- *адаптивну* – вміння передбачати зміни в освітньому середовищі та бути до них готовими.

Відповідно до «Положення про методичну роботу у ПТНЗ» (Додаток 1 до Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.12.2000р., № 582) методична робота – це заснована на досягненнях науки та передового досвіду система аналітичної, організаційної, діагностичної, пошукової, науково-практичної, інформаційної діяльності педагогічних працівників з метою вдосконалення професійної компетентності. За цим «Положенням», участь у науково-методичній роботі є професійним обов'язком для всіх педагогічних працівників.

При організації навчальної та науково-методичної діяльності у професійній школі сьогодні замало користуватися тільки традиційними формами. Демократизація методичної роботи за рахунок інтенсивного системного використання нетрадиційних форм суттєво змінює позицію, мотивацію і настрої педагогів щодо методичної діяльності. Вони стають співдослідниками й однодумцями, досвідченими сподвижниками і пропагандистами педагогічних та освітніх інновацій.

До інноваційних форм методичної роботи у професійній школі треба віднести:

– «пульсуючі» (групові), що реалізуються через створення авторських шкіл (програм, підручників тощо), дослідно-експериментальних майданчиків, кафедр, ініціативних груп;

– впровадження нових ідей при реалізації традиційних форм: педагогічна рада – «круглий стіл», педрада-презентація, педагогічний бенефіс, педагогічний брифінг тощо;

– практично-спрямовані форми: методична нарада-тренінг, методичні сесії, консультації-практикуми, проведення показового «відкритого» уроку тощо;

– проблемно-діяльнісні ігри: методичний дискусійний клуб, ігрове конструювання, ділові, рольові, операційні ігри тощо;

– індивідуальні інноваційні форми: творчий портрет педагога, майстер-клас, портфоліо педагога, авторська програма тощо.

У процесі організації та реалізації розмаїття форм навчально-організаційної та науково-методичної роботи у навчальному закладі застосовується, як правило, комплекс традиційних методів педагогічних досліджень, а саме: спостереження; аналіз і синтез; педагогічне діагностування і констатації; порівняння; інтерв'ювання, анкетування; узагальнення та систематизація; оцінювання (метод експертної оцінки); стимулювання (заохочення); тестування.

Окрім методів педагогічних досліджень, у діяльності професійного навчального закладу застосовуються методи альтернативних інноваційних освітніх технологій, такі як:

– інформаційно-комунікаційний – призначений для створення якісно нових можливостей передавання та сприйняття інформації психолого-педагогічного, науково-методичного, нормативно-правового характеру шляхом використання комп'ютерної техніки, мережових систем і програмного забезпечення у відповідності до визначених цілей і задач навчальної та методичної діяльності професійного навчального закладу;

– проблемний – формування у педагогів умінь бачити проблему; опанування ними ходом логічного міркування в процесі доказу окремих її частин; формування вмінь висувати гіпотези вирішення проблеми, обирати оптимальні рішення та узагальнювати висновки;

– імітаційний – розвиток творчого застосування професійних умінь і навичок при виконанні функціональних професійних обов'язків у нестандартних модельних ситуаціях, моделювання професійної діяльності на віддалену перспективу, розвиток критичного мислення у процесі вирішення реальних і модельних ситуацій педагогічної та науково-методичної діяльності;

– проектний – основними принципами реалізації такого методу є: реальне партнерство учасників, прагматичність, практичність результатів, спрямованість на вирішення конкретної проблеми. Проектний метод має комплексний характер, оскільки його реалізація передбачає використання сукупності інших інтерактивних форм і методів: співпраця учасників проекту у малих групах, «мозкова атака», рольові ігри, дискусії, рефлексія, презентації і публікації, створення Web-сайтів тощо. За своєю спрямованістю методичні проекти можуть бути інформаційними (прикладними), практично-орієнтованими, дослідницькими

(творчими), комунікативними, ігровими.

Рівні професійної компетентності у залежності від результативності навчальної та науково-методичної діяльності педагогічних працівників професійної школи можна визначити наступною градацією: репродуктивний (дуже низький), адаптивний (низький), локально-моделюючий (середній), системно-моделюючий (високий), творчий (дуже високий).

Методика діагностування рівня професійної компетентності може здійснюватися на основі портфоліо педагога, який включає все те, що може документально засвідчити майстерність педагога, сприяти оцінці рівня його професіоналізму. Портфоліо може бути представлено на паперових носіях або в електронній версії і мати наступну структуру:

– педагогічна проблема – теоретичне або практичне питання, що потребує вирішення, вивчення, дослідження з боку педагога;

– педагогічна скарбничка – аукціон педагогічних ідей автора, в основу якого покладена проблема виявлення, поширення та впровадження передового педагогічного досвіду;

– педагогічний міст – неформальні візити автора портфоліо, основною метою яких є огляд навчально-матеріальної бази визначених навчальних закладів, спілкування з колегами та консультантами, налагодження ділових зустрічей;

– проблемний стіл – проводиться автором з метою розширення і поглиблення його знань з проблеми, яка вивчається, через організацію дискусії;

– реферат – одна із форм друкованого представлення результатів індивідуальної роботи автора над обраною науково-методичною проблемою або стислий виклад питання, зроблений на основі критичного огляду інформаційних джерел;

– методична розробка уроку – результат всебічного вивчення визначеної теми чи проблеми відповідно до методики викладання;

– методична розробка позаурочного виховного заходу – результат роботи над конкретною проблемою або подією виховного характеру;

– самоаналіз – аналіз власних здобутків і результатів роботи над науково-методичною проблемою;

– самооцінка – оцінка досягнень і недоліків за проблемою, що досліджується;

– стажування – підвищення кваліфікації у певній установі або освітньому закладі;

– творча робота – містить елементи нового, набутого у процесі дослідної діяльності.

Ефективність упровадження освітніх інновацій у навчально-виробничий і навчально-виховний процеси професійного навчального закладу може бути досягнута лише за умови високої професійної компетентності педагогічних працівників та оптимізації навчального процесу, під яким розуміють вибір такої технології або методики навчання, застосування якої призведе до найкращих результатів при мінімально необхідних витратах часу і зусиль. Оптимізація припускає найефективніший (оптимальний) перебіг педагогічного процесу з погляду заданих критеріїв на підставі всебічного обліку закономірностей, принципів, сучасних форм і методів навчання і виховання, а також особливостей педагога і учнів.

Сьогодні інноваційна діяльність педагога професійної

школи здійснюється через технологізацію навчального процесу, який передбачає вирішення наступних задач: – забезпечення підготовки учнів до інноваційної професійної діяльності через навчання за інноваційним типом; – заміщення пасивної професійно-особистісної позиції учня на активну; – переведення навчальної діяльності учнів із режиму одержання інформації у режим інноваційного розроблення, спільного з педагогом пошуку орієнтирів практичної діяльності; – удосконалення діяльності учнів через осмислення та формування професійно-особистісного досвіду на основі рефлексивної діяльності.

У процесі проектування професійної діяльності на основі компетентнісного підходу найдоцільнішим є наступний алгоритм дій педагога [1]:

- визначення діагностичних цілей навчання (етап цілепокладання);
- обґрунтування змісту навчання у контексті майбутньої професійної діяльності кваліфікованого робітника;
- структурування змісту навчального матеріалу, визначення його інформаційної місткості та системи смислових зв'язків між його структурними елементами;
- визначення необхідних рівнів засвоєння матеріалу, що вивчається;
- розроблення процесуальної сторони навчання: представлення учням професійного досвіду, який підлягає засвоєнню у вигляді пізнавальних і практичних навчальних завдань;
- пошук спеціальних дидактичних процедур засвоєння учнями отриманого досвіду, вибір оптимальних організаційних форм, методів і засобів навчальної діяльності;
- вибір процедур контролю і вимірювання якості засвоєння програми навчання та способів її індивідуальної корекції.

Формування професійної компетентності педагога професійної школи та її зростання відбувається в системі післядипломної освіти ПТО у курсовий і міжкурсовий періоди та через самоосвітню діяльність.

Концептуальною засадою курсового підвищення кваліфікації повинен бути модульно-компетентнісний підхід при формуванні змісту психолого-педагогічної та методичної підготовки, індивідуалізація та диференціація науково-професійної та практично-технологічної підготовки слухачів курсів.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ у міжкурсовий період може бути реалізовано через наступну систему заходів: проведення різнорів-

невих науково-практичних, науково-методичних, Web-семініарів і конференцій; організація та проведення факультативних курсів із підвищення рівня володіння інноваційними освітніми технологіями; оперативне, дистанційне консультування з питань виконання дослідницьких і творчих проектів; створення електронних науково-методичних комплексів (НМК); створення картотеки передового педагогічного досвіду для ознайомлення з авторськими програмами, курсами, школами; дайджест нових методичних видань і публікацій з метою отримання інформації про новітні тенденції у професійній освіті.

Самоосвітню діяльність педагога треба розглядати як одну із форм інтелектуальної праці, в якій розвивається суспільна спрямованість особистості, її творчий потенціал, прагнення до професійного зростання та самореалізації.

Висновки. Вибір освітньої технології – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи педагога з учнем.

Основною характеристикою педагога необхідно вважати його професійну компетентність, що визначається через її основні показники: підготовленість до педагогічної діяльності, особиста педагогічна майстерність, інноваційність мислення, професійні прогностичні вміння.

Перспективність та ефективність упровадження освітніх інновацій у навчально-організаційну та науково-методичну діяльність закладів професійної освіти може бути досягнута лише за умови оптимізації навчального процесу та високої професійної компетентності педагогічних працівників, їхньої професійної культури і методичної грамотності. Цілеспрямований самоосвітній процес повинен включати діяльність педагога як на рівні інформаційного сприйняття нової інформації, так і на рівні продуктивної творчої моделі діяльності із застосуванням освітніх інновацій.

Список використаних джерел

1. Безпалько, В. П. Параметры и критерии диагностической цели / В. П. Беспалько // Школьные технологии. – 2006. – № 1. – С. 118–128.
2. Даниленко, Л. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі освіти / Л. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – № 3. – С. 70–74.
3. Інституційний розвиток ПТНЗ: основні підходи до бізнес-планування та маркетингу : навч.-метод. посіб. – Київ : ЦІПО АПНУ. – 2008. – С. 14–19.
4. Русол, В. Особистість педагога – вектор освітніх змін / В. Русол // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – № 3. – С. 56–60.
5. Скрипник, М. Інтерактивне навчання: основні поняття / Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / М. Скрипник. – Київ : Бібліотека «Шкільний світ», 2005. С. 30–43.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 27.01.2016

Шевчук С. С. Инновационные аспекты учебно-методической деятельности педагога профессиональной школы.

А Раскрывается сущность инноваций в образовании и их структурных составляющих, проанализировано содержание инновационной учебной и научно-методической деятельности педагогических работников профессиональных учебных заведений на основе компетентностного подхода, рассмотрена система мероприятий по повышению уровня профессиональной компетентности педагогов профессиональной школы.

Ключевые слова: инновации в образовании, инновационная образовательная технология, профессиональная культура, профессиональная компетентность, методическая компетентность, портфолио.

Shevchuk S. S. Innovative aspects of educational and methodical activity of vocational school teacher.

S The article is dedicated to the essence of innovations in education and their structural components, the analysis of innovative content of educational, scientific and methodical activity of teaching staff of vocational schools on the basis of competence approach, the consideration of measures to improve the professional competence of vocational school teachers.

Key words: educational innovations, innovative educational technology, professional culture, professional competence, methodical competence, portfolio.